

HALK BİLİMİNDE KORUMA YAKLAŞIMLARI VE SOKÜM SÖZLEŞMESİ'NDE KUŞAKTAN KUŞAĞA AKTARIM*

Safeguarding Approaches in Folklore and Intergenerational Transmission in the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ**

ÖZ

Halk bilimi, sosyal ve beşeri bilimler içinde kendine yer bulmaya başladığı aydınlanmanın ilk dönemlerden itibaren insanlığın kültürel geçmişini ve kökenini araştırma ve yok olmakta olan sözlü kültür değerlerinden yeni ulus kimliğini inşa etme şeklinde iki güçlü yol ve akım üzerinden gelişimini sürdürmüştür. Bu iki bakış açısı; “derleme”, “yayımlama”, “arşivleme”, “müzeleme” biçiminde veri toplama ve depolama ile çoğu topluluk dışı aktörlerce yürütülen yeni kimlik inşasını destekleme amaçlı bir yöntem olarak ortaya çıkan “uygulama” yoluyla oluşan yeni üretimlerle folklorun korunmasına hizmet etmiştir. Ancak bilimsel veya sanatsal alanda bir karşılığı olsa da folklorik ürünlerin “saklanması”, “depolanması” veya “muhafaza altına alınması” ile “taklit etme”, “esinlenme” veya “yararlanma” biçimindeki uygulama modellerinin topluluk içinde ve bizzat topluluk tarafından “aktarım”, “üretim” ve “canlandırma” temelli sürdürülebilir bir koruma olmadığı zaman içinde anlaşılmıştır. Sanayileşme, kentleşme, göç, modernleşme veya küreselleşme gibi pek çok sosyal, kültürel veya ekonomik olgu, topluluğun kuşaktan kuşağa aktarılması gereken ve kültürel kimlik ve aidiyetinin unsurlarını oluşturan yaşayan kültürel miraslarını koruyamadığı düşüncesiyle yeni koruma arayışları ortaya çıkmıştır. Bu arayışlar sırasında UNESCO’da yürütülen somut ve somut olmayan kültürel miraslara yönelik koruma çalışmaları, devletlerin, bilim insanlarının ve sivil toplumun yoğun ilgisi ile karşılaşmıştır. 1989 yılında kabul edilen Gelecekteki Kültürün ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararı ile bu kararın uygulanması sırasında kazanılan deneyimle 1994 yılında hazırlanan Yaşayan İnsan Hazineleri ve 1997 yılında başlayan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Başyapıtları Programları’nın gördüğü ilgi ve yarattığı tartışma, bu konuda bir sözleşme hazırlama fikrini doğurmuştur. Böylece ortaya çıkan ve uluslararası toplum tarafından dikkatle izlenen SOKÜM Sözleşmesi, folklorun korunmasında bilim için belge oluşturma ve sanat için esinlenme yöntemlerinin yetersizliğine işaret ederek örgün, yaygın ve sargın öğrenme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarımı, topluluk içinde üretimi ve topluluk tarafından yeniden canlandırmayı merkeze alan yeni bir koruma modeli geliştirmiştir. Sözleşme, kültürel kimlik ve aidiyetin korunması ve topluluğun sürdürülebilir kalkınması için somut olmayan kültürel miras olarak adlandırılan unsurların yaşayabilirliğinin garanti altına alınmasını istemektedir. Ulusal düzeyde envanter, eğitim, katılım; uluslararası düzeyde yardımlaşma ve listeleme süreçlerini buna göre oluşturmaktadır. Önerilen ve 2008 yılından bu yana İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi’ne yapılan ilk kayıtlarla başlanan bu koruma yöntemi ve uluslararası toplum tarafından benimsenen uygulamaları bilim insanları tarafından izlenmekte ve amaçlarını gerçekleştirme imkân ve sorunları tartışılmaktadır. Türkiye’de de az sayıda da olsa bilim insanları, somut olmayan kültürel mirasın topluluk içinde kuşaktan kuşağa aktarma yoluyla korunmasına yönelik çalışmalarını ve yarattığı sorunları çeşitli düzeylerde izlemektedir. Bu konuda korumaya yönelik ulusal ve uluslararası bütün iş ve eylemlerin bilimsel çalışmalarla tabiiyle daha aydınlatıcı ve yorumlanabilir sonuçlar elde edilebilecektir.

Anahtar Kelimeler

Folklor derlemeleri, folklor arşiv ve müzeleri, folklor uygulamaları, topluluk ve grup katılımı, yaşayan kültürel miras.

ABSTRACT

Folklore, during the early periods of enlightenment in which it found its way into social sciences and humanities, has continued its development through two powerful ways and movements: Researching the cultural past and origin of humanity on the one hand, and constructing a new national identity, making use of vanishing sources of oral culture on the other. By way of collecting and storing data in the form of "compilation", "publishing", "archiving", "museum", these two perspectives served to protect folklore with new productions with the help of "application", a method to support new identity building which was mostly carried out by non-community members. However, it has turned out that, even if there is a scientific or artistic equivalent,

* Geliş tarihi: 09 Ekim 2021 - Kabul tarihi: 25 Kasım 2021

Oğuz, M. Öcal. "Halk Biliminde Koruma Yaklaşımları ve SOKÜM Sözleşmesinde Kuşaktan Kuşağa Aktarım" *Millî Folklor* 132 (Kış 2021): 5-15

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye. ocal.oguz@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7246-3782.

application models such as the "preservation", "storing", "conservation", "imitation", "inspiration" or "utilization" of folkloric products don't represent sustainable safeguarding based on "transmission", "production" and "revitalization" by and in communities. With the emerging of social, cultural and economic phenomena such as industrialization, urbanization, migration, modernization or globalization, the consideration that communities are not able to protect their living culture that is passed on through generations and make up their cultural identities has paved the way for new pursuits on safeguarding of culture. During these searches, the efforts for safeguarding of tangible and intangible cultural heritage carried out at UNESCO have attracted a great deal of attention from states, scientists and civil society. Debates and the traction gained by the Recommendation on the Protection of Traditional Culture and Folklore adopted in 1989 and following this experience, Living Human Treasures (1994) and Masterpieces of the Oral and Intangible Cultural Heritage of Humanity (1997) have led the preparation of a new convention on this matter. Thus, 2003 Convention, pointing out the inadequacy of methods to generate documents and inspiration for science and arts in the safeguarding of folklore, has developed a new safeguarding model that focuses on intergenerational transmission through formal, non-formal and informal education and revitalization by and for communities. The Convention aspires the viability of intangible cultural heritage elements to maintain cultural identity and belonging and sustainable development of communities. And in line with purpose, this document identifies inventories, education and participation on national level and cooperation and listing processes on international level. Scientists keep the track of this safeguarding method which started with first inscriptions on the Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2008 and applications of international community and discuss opportunities and problems. Albeit few in number, scientists in Turkey monitor the outcomes and problems of activities and work related to transmission of intangible cultural heritage in community on different levels. It is possible to get more stimulating and interpretable results with the accompany of scientific studies on national and international operations and actions.

Keywords

Folklore collections, folklore archives and museums, applications in folklore, participation of groups and communities, living cultural heritage.

Kültürün kamusal ve bilimsel alanda belli bir amaç ve sistem içinde korunması düşüncesi, deneysel bilimin öne çıkışı sürecine ve insanlığın geçmişini aydınlatmaya yönelik arkeoloji, tarih, antropoloji, folklor ve sosyoloji gibi sosyal ve insani bilimlerin ortaya çıkışına paralel olarak "kültürel varlık" veya "kültürel miras" kavramlarıyla birlikte benimsenmiş ve yaygınlaşmıştır. Kültürün "folklor" olarak adlandırılan ve başlangıçta daha çok okuryazar ve gelişmiş kentli kültürlerin yanı başında "bozulmamış ve korunmuş geçmiş" olarak görülen bölümü, "miras" olarak ele alınarak topluluk¹ kimliğinin yeniden inşası veya geçmişin aydınlatılması için veri olarak değerli ve gerekli görülmüştür. Folklorlardan yeni kimlik inşasında veya insanlığın kültürel gelişimini araştırmada nasıl yararlanılacağı gibi pek çok sorunun cevabı zaman içinde gelişen yöntem ve düşüncelerle değişmiş ve gelişmiştir. Makalede değişen bu cevaplar, derlemeye yönelik kendisinden önceki dikkatleri ve çalışmaları da hatırd tutarak W. J. Thoms'un disipline adını veren "Folklor" başlıklı yazısından UNESCO'nun 2003 yılında imzalanan ve günümüzde önemli bir kültürel miras koruma enstrümanı hâline gelen ve yazıda daha çok kısa adıyla "SOKÜM Sözleşmesi" olarak anılacak olan *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*'ne uzanan süreçteki, "derleme", "arşivleme", "yayımlama" "müzeleme", "uygulama" ve "kuşaktan kuşağa aktarma" gibi kavramlarla ortaya çıkan ve değişen koruma yaklaşımları ekseninde ele alınacaktır.

İnsanlığın bilimsel gerekçelerle ve geçmişe sorulan deneysel bilim sorularıyla somut veya somut olmayan "kültürel miras"ın bir şekilde korunması gerektiğinin farkına vardığı erken aydınlanma çağı, çok farklı bilimsel nedenlere bağlı olarak kaybolmakta olan verilerin "belge" olarak toplanması ve kendi kültür köklerinden yeni kimliğinin inşası için "uygulama" fikri üzerinde gelişmiştir. Bu iki bakış açısının süreç içinde buluşma noktası, yok olmakta olanın elde kalan unsurlarını toplamaya yönelik kurtarma çalışmaları

olmuştur. Bu düşünce somut veya arkeolojik miras alanında “kazı”; somut olmayan veya antropolojik ve folklorik alanda “derleme” olarak hayata geçmiştir. Başlangıçta her iki yöntem de korumayı, “saklama”, “depolama”, “muhafaza altına alma” olarak düşünmüştür. Arşiv, yayın, depo, müze, sergi gibi koruma yol, yöntem, araç ve mekânları bu düşünceyle ortaya çıkmıştır.

Nitekim “Folklordan Somut Olmayan Kültürel Mirasa” başlıklı yazısında Kristin Kuutma, bu süreçte “saptama ve haritalandırma”, “kurumsallaşma ve örgütlenme” ve “tercüme ve bilgi transferi” şeklinde üç safhadan geçildiğini söylüyor ki bu sürecin ilk basamağını derleme olarak tanımlıyor (10).

Korumayı öncelikle sanayileşme, kentleşme, göç, modernleşme ve küreselleşme gibi faktörlerle kaybolmakta olanın derlenerek ve arşivlenerek kurtarılması olarak ele alan folklor yaklaşımının² -Voltaire, Rousseau, Lafitau, Ossian, Herder, Grimm gibi pek çok önemli isimle sembolleştirebileceğimiz uzun bir hazırlık dönemi olmakla birlikte (Bu süreç ve bu isimler için bkz. Cocchiara 2017: 24-206) sistemli ilk çıkışlardan birini William John Thoms (1803-1885) *Athenaeum* dergisinde yapmıştır. Thoms’un Ambrose Merton takma adıyla 1846 yılında kaleme aldığı bu yazıda yer alan “*Geçmiş zamanların âdetleri, gelenekleri, görenekleri, batıl inançları, balladları, atasözleri ve başka şeylerini çalışma konusu yapanlar, şu iki sonuca varmış olmalılar: Birincisi bu konulara olan merak ve ilginin ne denli azaldığı; ikincisi ne kadarının zamanında gösterilecek çabayla kurtarılabilir*” (vurgu bana ait) (Dorson 2014:11-13) cümlesi, on dokuz ve yirminci yüzyıl boyunca folklorun alanını ve amacını tanımlamanın yanında korumaya dair fikir ve yaklaşımların da ilham kaynağı olmuştur.

Arkeolojinin “kurtarma kazıları” çalışmalarına benzer bu yaklaşım, Thoms’un yazısıyla yön ve yöntem kazanarak folklor alanında özellikle yirminci yüzyıl boyunca bütün dünyada hız kazanan sanayileşme, kentleşme, göç, modernleşme ve küreselleşme gibi olgularla yaşatılmaz hâle geleni yani kaybolmakta olanı “kurtarma derlemeleri” biçiminde sürdürülmüştür. Folklor çalışmalarının bütün dünyada benimsenen başat kuramlarından biri olan Tarihî ve Coğrafi Fin Kuramının kurucuları olan Julius Krohn ve Kaarle Krohn, Türkçeye *Halk Bilimi Yöntemi* olarak çevrilen önemli eserlerinde “malzeme” başlığı altında derlemenin gerekliliğine “*Araştırma konusunu oluşturduktan sonra aynı geleneksel unsurun olabildiğince çok varyantını toplamak gerekir.*” (vurgu bana ait) (Krohn 2004:15) diyerek derlemeyi, arkeolojinin kazıya tanıdığı role benzer şekilde kaybolacak olanı kaybolmadan önce belgelemeyi bilimsel çalışmanın temeli ve zorunlu unsuru olarak görmüşlerdir.

W. Thoms’un 1846 yılındaki “kaybolanı kurtarma” çabası ile baba oğul Krohnların 20. yüzyılda bir anlatının pek çok varyantını derleyerek “urform” denilen kökene ulaşma fikri, kendilerine eklemlenen yeni kuramsal bakışlarla (Dorson 2020) derlemeyi korumanın merkezine yerleştiren köklü bir yaklaşım, bir anlamda folklor biliminin varlık nedeni olarak günümüze gelmiştir.

Nitekim folklorun değişmez, sabit ve dolayısıyla statik ve otantik olduğunu düşünen bu akım ve yaklaşım, Selcan Gürçayır Teke’nin *Türk Halk Biliminde Derleme: Çalışmalar, Tartışmalar* (2020) adlı eserinde ele alındığı ve tartışıldığı şekilde Türk folklor çalışmalarını da derinden etkilemiş, gerek sivil toplum kuruluşları, gerek kamu kurumları gerekse üniversiteler tarafından yürütülen folklor çalışmaları; derlemeyi, yayın yapmayı ve arşivlemeyi, korumanın başlangıcına yerleştirmekle kalmayarak yeter şartı hâline getirmiştir. Bu yaklaşıma göre folklor malzemeleri eskiden gelen ve korunan belli bir dönemin yaşam tarzını saklıyordu ve arkeolojik buluntular gibi sergilenmeyi ve arşivlenmeyi hak ediyordu.

Mesela Mehmet Halit Bayrı'nın "şimdi de zaman zaman ötede beride Karagöz oynatıldığına şahit olmamız, Karagöz oyununun hayatımızdan çekilmediğini eğlence hayatımızı eskisi gibi karşılamakta devam ettiğini ispat etmez, olsa olsa bazı inatçı heveskârların meraklarını tatmin için ölüye can vermek gibi güçlerinin yetmeyeceği şeyi yapmağa özendiklerini gösterir" (1942: 70-71) şeklindeki yorumu, bu dönemde kuşaktan kuşağa aktarmaya dönük çabaları anlamsız bulması bakımından önemlidir. Bilimsel çalışma için veri toplayanlara ait bu yaklaşım; Wilhelm Radloff, Ignacz Kunos, Bela Bartok gibi bir anlamda uzman ve öncü Batılı bilim insanlarının çalışmalarıyla meşruiyet kazanmış ve Altuğ Ortakçı'nın *Kültürel Miras Koruma Yaklaşımları Bağlamında Haklevlerinde Yapılan Çalışmalar (1932-1951)* adlı doktora tezinin bir bölümünde ele alındığı gibi (2020: 120-140) Halkevleri tarafından da sürdürülmüştür³. Aynı çizgi devletin resmî kurumu olarak 1966 yılında *Millî Folklor Enstitüsü* adıyla kurulan ve daha sonra *Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı* adını alan bu kamu kurumu tarafından da devam ettirilmiş (Karagülle 1999), üniversitelerde de derleme yeni kuramlara dayalı kimi yöntem farklarına rağmen "kurtarma derlemeleri" şeklinde varlığını ve önemini sürdürmüştür⁴. Bütün bu çaba ve çalışmalar, kabul etmek ve bir hakkı teslim etmek gerekir ki kitap ve dergi sayfalarında yanında arşivlerde de büyük bir folklor koleksiyonu oluşturmuştur. Ancak bu tür bir koruma ürün ve sonuçlarıyla birlikte daha çok bilim insanları, araştırmacılar ve yöneticiler arasında bir paylaşım ve etkileşim olarak kalmıştır. Oysa makalenin ilerleyen kısımlarında ele alınacağı üzere, UNESCO'nun 1972 yılından itibaren tartışmaya açılan ve 1989 yılında ilk hukuki belgesine kavuşan (Oğuz 2007: 5-11) somut olmayan kültürel mirasın korunmasının ancak kuşaktan kuşağa aktarılarak sağlanabileceği fikri savunulmaktadır. Bu yeni süreç, korumayı "saklama" olarak değil "yaşatma" olarak ele almakta ve bilimsel alanda derleme, arşivleme, müzeleme ile sanatsal alanda uygulama gibi çalışmaları, korumanın daha çok destekleyici yönü olarak görmekte ve korumanın ilk basamağına yerleştirmektedir.

Sanayileşme, göç, kentleşme, modernleşme ve küreselleşme selinin önünde sürüklenip giderek yok olmakta olan bir an evvel kurtarmak düşüncesiyle yapılan derleme, "depolama" ihtiyacını doğurmuş ve böylece arşivleme de önemli bir koruma yaklaşımı olarak karşımıza çıkmıştır. Derlemenin "kurtarma" amaçlı yapılması, arşivlemeyi de doğal olarak "saklama" şeklinde karşımıza çıkarmıştır. Bu tarz ilk arşivlerden biri 1872 yılında İsveç'te "Nordiska Arkiv" adıyla kurulmuştur (Tan 2013). Kökeni Herder'in yol göstericiliğine kadar uzanan ve 1915 yılında kurulan Alman Halk Türküsü Arşivi (Öztürk 1990: 30-31) benzeri arşivler, önce Avrupa'da daha sonra folklorun yayılımına ve etkisine göre dünyada yaygınlaşmıştır. Bazı STK'ların, dergilerin, yayıncıların ve folklor alanında çalışanların⁵ evlerine veya kurumlarında arşiv benzeri korunmuş, saklanmış belge depoları veya dolapları olsa da Türkiye'de derlemelerin sistemli bir şekilde saklandığı ve araştırmacıların hizmetine sunulduğu bu tarz ilk arşiv, 1966 yılında kurulan Millî Folklor Enstitüsü Folklor Arşividir. Günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesinde olan bu arşiv, 1966 yılından başlayarak yapılan derlemelerin ses kayıtlarının, deşifre edilmiş metinlerinin, fotoğrafların, etnografik objelerin ve cönk ve mecmua gibi yazma eserlerin saklandığı yer olarak varlığını sürdürmektedir. Bunun dışında gerek yurt dışındaki kimi Türkoloji bölümlerinde ve yurt içinde kimi edebiyat veya halk bilimi bölümleri ile araştırma merkezlerinde folklor temalı arşivler bulunmaktadır ki bu arşivler de çoğunlukla geniş kitlelerin erişim ve kullanımına imkân vermeyecek şekilde "belge depoları" olarak buldukları yer ve kurumla sınırlı bir yararlanma ortamı oluşturmaktadır⁶.

Halk biliminde koruma yaklaşımları, derleme ve arşivleme yanında, arkeoloji, pre-historya ve sanat tarihi araştırmalarının geçmişi aydınlatmada veri olarak değerli bulunduğu ve kurtarma kazalarıyla depoladığı objeleri müzeleme ve sergileme yöntemlerinden esinlenerek zaman içinde bir folklor müzeciliği olarak da karşımıza çıkmıştır. Her ne kadar süreç içinde müzede dondurulmuş yaşantı kesitlerinin halk hayatını yansıtmayan “sahte” gösterimler (Dundes 2018: 71-86) veya yaşatma için yetersiz (Oğuz 2002: 44-58) olduğu savunulsa da Avrupa’da güneyin “ümme” fikriyle örtüşen egemenliğine “ulusçu” fikirlerle başkaldıran kuzeyin büyük bir heyecanla sarıldığı bu koruma yaklaşımı, kendini folklor açık hava müzeleri olarak göstermiştir. Bilim tarihine geçen ve günümüze gelen yaygın adıyla “*Skansen müzeciliği*”, bir anlamda folklorik sanat veya bilginin kâğıda ve kayda geçirilmesindeki derleme ve yayın yapma ile ilgili yol ve yöntemlerin objeler üzerinden sürdürülmesi olarak tanımlanabilir. Bilinen ve literatüre geçen ilk örneği 1891 yılında İsveç’in başkenti Stokholm’de kurulan folklor açık hava müzesinden adını alan ve açık ve kapalı alanlarıyla folklorik olduğu kabul edilenin sergilendiği bu müzecilik, başta İskandinav ülkeleri olmak üzere dünyanın pek çok yerine yayılmıştır. Bütün ev, yapı, obje ve diğer unsurlarıyla geçmiş köy hayatının ve kırsal dokunun bir kesitinin bir anlamda dondurularak teşhir edildiği bu müzeler, belli dönemlerde folklorun gördüğü ilgiye paralel olarak ziyaretçi sayısı bakımından Avrupa’nın *Louvre* gibi büyük müzeleriyle yarışmıştır. Skansen gibi yapı topluluklarından oluşan büyük folklor açık hava müzelerinin kurulma imkânlarının bulunmadığı yerlerde etnografya müzeleri kanalıyla folklorik materyalin korunması ve sergilenmesi sağlanmıştır. Türkiye’de de bu tür bir müze kurma fikri öteden beri canlı tutulmuş ise de bazı şehirlerdeki irili ufaklı etnografya müzeleri dışında Skansen tarzı bir açık hava müzesi kurulamamış ve obje ve mekânların temsil ettiği dönemle birlikte dondurularak sergilenmesi şeklinde özetlenebilecek bu koruma yönteminde de kayda değer bir ilerleme gösterememiştir⁷.

Folklor ürünlerinin derleme, arşivleme, müzeleme gibi depolama, saklama ve sergileme şeklindeki koruma çalışmalarıyla birlikte “yararlanma”, “esinlenme”, “taklit etme” gibi uygulamaya dönük çalışmalar da yapılmıştır. Uygulama tarzındaki koruma ise, yapay bir takliden niteliksiz veya uydurma ürünleri ile esinlenme biçiminde yeni ve özgün eserler ortaya koyma biçiminde iki uç noktası olan bir tür farkındalık yaratma çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yanda A. Olrix’in “Epik Kurallar” (2006) getirmesine veya Dorson’un “Fakelore” itirazına neden olan (Gürçayır 2018) savrulmalar karşımıza çıkarırken diğer yanda Ziya Paşa’nın “Şiir ve İnşa” makalesindeki halk şiiri ve nesrini oldukları yerde kalmış, büyümemiş göyerek “*hele bir kere rağbet o cihete dönsün az vakitte ne şairler ne kâtipler yetişir*” (Ziya Paşa 2020: 611) sözleriyle folklorun millî olan tekniğinin korunması ve yetkin sanatçılar eliyle geliştirilmesi şeklindeki sanat alanında uygulamayı benimseyenler de ortaya çıkmıştır⁸. Bütün bu taklit veya esinlenme tarzındaki çalışmalar, folklorun korunmasına yönelik farkındalık yaratmış ise de son noktada bunlar bireysel sanatsal üretim, kültür endüstrisi⁹ veya kitle kültürü içinde ele alınabilecek tarzdadır ve folklorun kuşaktan kuşağa aktarılacak korunmasına dolaylı yollardan katkı sağlayabilecek alt dallardan biri olarak kalmıştır¹⁰.

Bilim insanlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve kamu kurumlarının derleme, arşivleme, müzeleme ve sanatçıların veya kültür endüstrisinin uygulama çalışmaları, folklorun “yaşayan kültürel miras” olarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaya yetmemiştir. Folkloru yaratan ve yaşatan topluluğun kuşaktan kuşağa aktaran asli unsur olarak korumanın öznesi olma durumu yirminci yüzyılın sonuna kadar tercih edilmemiş, ihmal edilmiş veya böyle düşünenlerin sesi pek duyulmamış, görüşleri itibar görmemiştir.

Yukarıda ifade edilen bilimsel ve yönetsel destekleyici çalışmaların yanında folklorun ancak ilgili topluluk tarafından kuşaktan kuşağa aktarım yoluyla korunabileceğine yönelik güçlü ve kapsayıcı öncülük, bugüne kadar yapılan çalışmalarla korumanın gerçekleştirmediği görüşünün yaygınlaştığı yakın dönemde ortaya çıkabilmiştir. Her ne kadar kamuyu ve bilimi öne çıkarsa ve topluluk katılımını güçlü bir tanımlamayla ortaya koymasına¹¹ da UNESCO tarafından 15 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen *Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararı* (Özer 2010) süreci hızlandıran bir normatif enstrüman olarak önemlidir¹². Bu süreç 1994 tarihli *Yaşayan İnsan Hazinesi* (Erkal 2010) ve 1997/98 yıllarında başlayan *İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Başyapıtları Programı* (Çalış 2010) ile sürmüştür, 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* (Oğuz 2018) ile yeni bir evreye girmiştir.

On bir bölüm ve 40 maddeden oluşan Sözleşme metni, korumanın başlangıcına alan araştırması, tespit, yayın gibi bilimsel; müzeleme ve endüstriyel alanda uygulama gibi farkındalık yaratıcı çalışmaları yerleştirirse de tam ve amaca uygun koruma bilinç ve sorumluluğunun topluluğun kendisine ait olduğunu, kuşaktan kuşağa aktarımın durması durumunda korumanın mümkün olmayacağını savunmaktadır. Folklorun doğuşundan ve korunması gerektiğinin savunulduğu ilk dönemlerden bugüne, korumanın “kuşaktan kuşağa aktarma” ve “ilgili topluluk bünyesinde yaşatma” ile mümkün olabileceği fikri ilk defa bu denli güçlü bir şekilde savunulmaya başlanmıştır. Bu bakış açısıyla Sözleşme’nin 2. maddesinin 3. fıkrası korumayı “*Koruma terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; (vurgu bana ait) buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma (vurgu bana ait) olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması (vurgu bana ait) dâhildir*” şeklinde tanımlamaktadır. Sözleşme ayrıca “*Toplulukların, Grupların ve Bireylerin Katılımı*” başlıklı 15. maddesinde “*Her Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması etkinlikleri çerçevesine, toplulukların, grupların ve gerekli durumlarda bu mirası yaratan, sürdüren ve nakleden bireylerin (vurgu bana ait), mümkün olan en geniş biçimde katılımlarını sağlamaya ve bunların yönetime etkin olarak iştiraklerini gerçekleştirmeye gayret eder.*” diyerek korumanın ancak kuşaktan kuşağa aktarımla sağlanabileceğine vurgu yapmakta ve bunu Uygulama Yönergesi aracılığıyla ulusal veya uluslararası bütün koruma süreçlerine entegre etmektedir¹³. Nitekim bu süreçte toplulukların ve gelenek taşıyıcılarının koruma süreçlerine katılımının SOKÜM’ün korunmasına dair karmaşık sorunların çözümünde vazgeçilmez olduğunu söyleyen çalışmalar da ortaya çıkmıştır (Jacobs 2014).

SOKÜM Sözleşmesi, bu cümlede vurgulanan “yaşayabilirlik” için, korumanın önceden bilinen bilimsel ve sanatsal yöntemleri olan derleme, arşivleme, yayın, uygulama veya müzelemenin yanına örgün, yaygın ve sargın öğrenmenin de (Aral 2020) güçlü bir şekilde içinde yer aldığı “kuşaktan kuşağa aktarma” ve “canlandırma”¹⁴ şeklinde yaşatmayı topluluk içinde ve onların rıza ve katılımına bağlayan iki yeni başlık eklemektedir. Koruma terimi açıklanırken dile getirilen her başlık üzerinden yapılacak olanlar, Sözleşme’nin bütün taraf devletlerden oluşan Genel Kurulu ve bu kurulda seçilen yirmi dört devletten oluşan Hükümetler Arası Komitesi tarafından hazırlanan Uygulama Yönergesi’nde¹⁵ (UNESCO 2018: 23-75) ayrıntılı olarak ortaya konulmaktadır.

Böylece Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hükümetler Arası Komitesinin 2008 yılında İstanbul’da yapılan Üçüncü Toplantısında alınan karar¹⁶ sonucu 2001-2005 yılları arasında *İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Kültürel Mirası*

Başyapıtları olarak ilan edilen 90 miras unsurunun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne alınmasıyla başlayan uluslararası listeleme süreci, (Oğuz 2017: 5-17) korumada topluluğun kendi bünyesi içinde yaşatma ve kuşaktan kuşağa aktarma rolünü öne çıkarmıştır. Bu listelere unsur sunmada ulusalda yürütülen süreçler¹⁷, UNESCO'ya başvuruda kullanılan formlar¹⁸, listelere kaydedilen unsurların korunmasına yönelik durumun değerlendirildiği periyodik ve diğer koruma durum raporları¹⁹ gibi pek çok belge, korumada topluluğun rolünü ve kuşaktan kuşağa aktarımın sağlanma durumunu sorgulamaktadır. Nitekim son dönemde güncellenen periyodik rapor hazırlama mekanizması, uluslararası toplumun katkı ve onayıyla UNESCO'nun bu konudaki tutumunun güçlenerek sürdüğünü gösteren en güncel örnektir. Bu süreçte STK Forum'un da rapor hazırlama süreçlerine katkı sağlamasına imkân tanıyan uygulamaların yakın gelecekte devreye girmesi ve toplulukların etkinliğinin daha da artması beklenmektedir.

Sözleşme'de ve Uygulama Yönergesi'nde korumada kuşaktan kuşağa aktarımın önemi, topluluğun katılımıyla birlikte bütünlüklü olarak ele alınmaktadır²⁰. 14 sayfa ve 40 maddeden oluşan SOKÜM Sözleşme metninde 12; en son ekleme ve düzenlemelere göre oluşan 197 madde ve 42 sayfadan oluşan Uygulama Yönergesi'nde ise çoğu yerde "topluluk, grup ve bireyler" şeklinde yer almak üzere "topluluk" ifadesi 124 kez geçmektedir. Bu ifadeler ise özü itibarıyla sürdürülebilir korumada bilim insanlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve yönetim kurumlarının "belgeleme", sanatçıların ve kültür endüstrilerinin "uygulama" çalışmalarının yanında ilgili topluluğun bizzat sağlayacağı kuşaktan kuşağa aktarımın önemini vurgulamaktadır²¹. Nitekim bilim insanlarının arşivler dolusu derleme ve yayınlarına, sanat alanındaki pek çok uygulamaya rağmen, topluluk tarafından sürdürülmeyen, kuşaktan kuşağa aktarılmayan, yenileri üretilmeyen alanlarda halk bilimi unsurları kaybolmaktadır²². Varlığı ve ruhu itibarıyla bu düşünceleri benimseyen SOKÜM Sözleşmesi'nin hüküm ve deneyimleri doğrultusunda hem topluluk kimliği ve aidiyeti hem de sürdürülebilir kalkınma için bu unsurların kaybı, pek çok açıdan sorun olarak görülmekte ve önüne geçilmek istenmektedir. Bunun için de yönetim erkinin korumada topluluğun kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayacak mekanizmaları güçlendirmesini istemektedir.

Konuya Türkiye özelinden bakacak olursak, Türk halk bilimi çalışan bilim insanlarınınca öncelikle "koruma tarihi" başlığı altında önceki dönemlerin ve yaklaşımlarının irdelemesi, sonra da 1989 Tavsiye Kararından başlayarak UNESCO belgelerinin kılavuzluğunda yürütülen koruma süreçlerinin incelemesi ile işe başlanmalıdır. Ne yazık ki Türkiye'de koruma tarihi ve buna eklenilebilecek en güçlü koruma yaklaşımı olarak UNESCO'nun ürettiği resmî belgelerle ortaya çıkan sonuçları, akademi dünyası olumlu ve olumsuz yönleriyle ve layıkıyla irdelemiş ve yorumlamış değildir²³. Bu nedenle UNESCO'nun SOKÜM Sözleşmesi'yle korumada uygulamaya çalıştığı kuşaktan kuşağa aktarımın ulusalda ve ilgili topluluklar veya gruplar bünyesinde ne tür sonuçlar doğurduğu konularına gelecekte daha fazla odaklanmak gerekmektedir.

Sonuç olarak, iki yüzyıllık süreç incelendiğinde halk bilimi ürünlerinin bilimsel veri oluşturma veya millî kimlik inşa etme gibi amaçlar ekseninde derlenmesi, arşivlenmesi, müzelenmesi, sanat ve kültür endüstrisi alanlarında uygulanmasında konunun "belgeleme" ve "sanatsal uygulama" düzeyinde tutulması, mirasın gerçek sahiplerinin sürecin dışında kalmasına, hatta onlarsız korunmasının mümkün olabileceği düşüncesinin doğmasına neden olmuştur. UNESCO'da 1989'da başlayan ve 2003'te kabul edilen SOKÜM Sözleşmesi'yle biçimlenen süreç ise korumayı ilgili topluluğun bizzat üstleneceği bir "kuşaktan kuşağa aktarma" ve "yeniden canlandırma" ekseninde "yaşatma" olarak tanımlanmıştır²⁴. UNESCO'nun bu Sözleşmesi, derleme, arşivleme, müzeleme ve yayımlama gibi

koruma yaklaşımlarının “dondurulmuş” bir kesitin topluluk dışı aktörler tarafından korunmasının gerçek bir koruma olmayacağı düşüncesini savunmakta ve tek başına bu yönü de yaşatma ve gelecek kuşaklara aktararak koruma açısından “sürdürülebilir” bulmamaktadır. SOKÜM Sözleşmesi, kimlik ve aidiyet sürekliliğini ve topluluğun kalkınmasını sağlayacağını değerlendirdiği sürdürülebilir korumayı, “kuşaktan kuşağa aktarma” ve “yaşatarak koruma” ilkeleri temelinde mümkün görmektedir ve Taraf Devletlerden de bu yeni koruma yaklaşımını benimsemelerini istemektedir. Ancak SOKÜM Sözleşmesi’nin yürürlüğe girdiği 2006 yılından bu tarafa ulusal ve uluslararası düzeydeki uygulamaların bu amaç istikametinde başarıyla yürütüldüğünü söylemek çok mümkün görünmemektedir. Koruma süreçlerine topluluk katılımının sınırlı kalması²⁵, listelere sunulan unsurlarla ilgili bilgilerin bir araştırma verisi olarak yazan uzmanların bakış açısını yansıtmaması ve yazıldığı tarihte donup kalması; kaynak, teşvik, destek ve eğitim yoluyla²⁶ kuşaktan kuşağa aktarımın öne çıkarılamaması gibi pek çok sorunlu alan bulunmaktadır. Nitekim Sözleşme’nin uygulanmasıyla kazanılan deneyimlerle görülen sorunlar veya bu alanda çalışan uzman ve bilim insanlarınca getirilen eleştiriler Sözleşme mevzuatında yeni düzenlemelere gidilmesini sağlamaktadır²⁷.

Ancak daha önce söylenmemiş sözlere ve yaklaşımlara sahip olan SOKÜM Sözleşmesi’yle ortaya çıkan koruma sürecinin sorunlu pek çok alanı ve alacağı uzun bir yol olsa da yaşatma ve sürdürülebilir koruma için kuşaktan kuşağa aktarım öne çıkarmaya yönelik uygulamaları izlenmeye ve eleştirel okumalar yapılmaya devam edilmelidir.

NOTLAR

1. UNESCO SOKÜM Sözleşmesi belgelerinde “topluluk”, bir mirası kuşaktan kuşağa aktaran bir veya birkaç ülke halkı veya millet kadar geniş; küçük bir köy, mahalle halkı kadar dar bir insan topluluğunu ifade etmektedir. Ayrıca bunlardan daha küçük birimler ise “grup” olarak tanımlanmakta, taşıyıcısı olması durumunda “birey” de miras sahibi olarak tanımlanmaktadır. (UNESCO 2018).
2. Başlangıçta antropolojinin ilkel toplumları; folklorun kent periferisindeki okuryazar olmayan grupları ve köylüleri; sosyolojinin ise gelişmiş ve karmaşık toplumsal yapılar oluşturan kentlileri inceleme gerektirdiği düşünülmüş ve Alan Dundes’in (2006: 11-26) “Halk Kimdir” makalesinde de ifade ettiği şekilde disiplinlerin alan çalışmaları da buna göre yapılmıştır.
3. Halkevleri merkez ve şubeleri tarafından yapılan derleme çalışmaları kurulan derleme ekipleri ve daha çok öğretmenler aracılığıyla yürütülmüş ve bu yolla pek çok folklorik malzemeye Halkevleri dergilerinde yer verilmiştir. Halkevleri dergileri üzerine çoğu Hacettepe ve Gazi Üniversiteleri Türk Halk Bilimi Bölümleri tarafından yürütülen bibliyografya ve inceleme amaçlı lisans ve lisansüstü öğrenci tezlerinde gösterilmiştir ki derlemelerde “kurtarma” fikri ve heyecanı öne çıkmaktadır. Gerek Halkevleri dergilerinde gerekse sonraki dönem yayınlarında çok yaşlı olan ve varlığı tesadüfen öğrenilen kaynak kişiden derlemenin yapıldığına ve yazının yayımı öncesinde kaynak kişinin ölüm haberinin alındığı bilgisine yer verilerek bu ürünün derlenerek yok olmaktan kurtarıldığı anlatılmaktadır. Kurtarma derlemelerine dayalı bu tür yazılarda, derlenen ürünün sonraki kuşaklara aktarılması konusu gündeme gelmemektedir, gelse bile bu düşünceler toplumsal veya kurumsal bir koruma eylemine dönüşmemektedir.
4. Saim Sakaoğlu (1988), Fikret Türkmen (1992) ve Metin Ekici’nin (2006) derleme metot ve tekniklerine odaklanan yayınlarına bakılabilir.
5. Türk folklor çalışmaları arasında adı sıkça anılan Boratav Arşivi veya Başgöz Arşivi bu çerçevede ele alınabilir.
6. Bu tür Türk folklor arşivlerinin yurt dışında olanlarının en önemlilerinin ABD, Rusya ve Almanya’da olduğu söylenebilir. Yurt içinde ise TRT ve bazı konservatuvarlardaki müzik arşivleri, Atatürk Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitelerindeki derleme arşivleri not edilebilir.
7. Cumhuriyetin ilk yıllarında Skansen benzeri açık hava müzesi kurulması için çaba harcayan Hamit Zübeyr Koşay (1974) ile Halkevleri Müzecilik Şubesinin müze kurma açısından sonuçsuz kalan çalışmaları önemlidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ve “Tarih ve Müze Şubesi” kurmuş olmasına rağmen Halkevleri döneminde sonuç alınamayan bu teşebbüs, 1980 sonrasında Ahmet Edip Uysal’ın öncülüğünde Millî Folklor Araştırma Dairesi (1985) ve 1990 sonrasında M. Öcal Oğuz öncülüğünde Hacettepe ve Gazi Üniversitelerinde (2003 ve 2004) hayata geçirilmeye çalışılmış ama sonuç alınamamıştır. Türkiye’de folklor müzeciliği,

- Zeynep Safiye Baki Nalcioğlu'nun (2019) çalışmasında da gösterdiği gibi daha çok etnografya ve kent müzeleri şeklinde var olabilmektedir.
8. İngiltere'de Macpersion'un Ossian akımı ile Grimmelerin derledikleri metinleri edebî esere çevirmeleri ile başlayan bu tür uygulamalar, Türkiye'de nesirde halk hikâye ve masallarının yeniden yazıldığı "halk kitapları" benzeri çalışmalar ve "millî vezin" olarak görülen hecenin kullanıldığı ve öncülüğünü Beş Hececiler'in yaptığı şiir akımlarını doğurmuştur. Ossian ve Beş Hececiler konusunda Emrah Pelvanoğlu'nun "Ossianizm ve Beş Hececiler" (2007:5-10) başlıklı yazısına bakılabilir.
 9. Bu tür koruma UNESCO'nun 2005 yılında kabul ettiği Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nde öngörülmüştür. (Oğuz 2018: 213-227)
 10. Örneğin Ziya Paşa'nın arzu ve ümit ettiği şekilde Beş Hececiler, millî vezinle millî şiiri söylemişler ama Cemal Süreyya'nın "Folklor Şiire Düşman" (1956) çıkışıyla ivme kazanan süreçte, millî vezni sürdürmede Aşık Veysel gibi geleneği kuşaktan kuşağa aktaranlar gibi bir devamlılık sağlayamamışlardır.
 11. 1989 Tavsiye Kararı; hukuki yönden etkisiz kaldığı için ulusal uygulamalara yansımaysı, folkloru tam olarak tanımlamadan onu korumaya çalışması, adında folkloru yer vermesi, yerli olarak tanımlanan halkların geleneksel bilgilerini korumada yetersiz kaldığı için bu grupların ilgisini çekmemesi, grup ve topluluklardan çok müze, arşiv, enstitü, derlemeci, bilim insanlarına hitap etmesi, folklordeki insan dinamiğine yer vermemesi gibi yönlerden eleştirilmiştir (Nafziger 2020: 41).
 12. 1989 Tavsiye Kararı, "Folklorun Tanımı" başlığı altında şu tanımlı yapılmaktadır: Folklor (veya geleneksel ve popüler kültür) kültürel bir topluluk, grup veya bireyler tarafından ifade edilen ve kültürel veya sosyal kimliklerini yansıttığı sürece beklentilerinin ifadesi olarak kabul edilen gelenek temelli yaratmalarının bütünüdür.
 13. SOKÜM Sözleşmesi'nin nasıl uygulanacağına dair rehber ilkelerin yer aldığı Uygulama Yönergesi'ndeki (UNESCO 2018: 23-75) bütün hükümler de bu düşünce üzerine kurulmaktadır.
 14. Farklı ve önemli bir yaşatma ve yeniden hatırlama uygulaması olarak ele alabileceğimiz "canlandırma" konusunda Türkiye'den bir örnek için M. Öcal Oğuz'un "Çağdaş kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü" (2014: 25-39) başlıklı yazısına bakılabilir.
 15. SOKÜM Sözleşmesi 2006 yılında yürürlüğe girmiş, o yıl toplanan Genel Kurul ve Hükümetler Arası Komite, yeni ihtiyaçlara göre ekleme ve çıkarmalar yapılan, güncellenen bu belge vasıtasıyla korumada rolü olan diğer bütün paydaşların önünde korumayı sağlayacak olanları "topluluk, grup ve bireyler" olarak mirasın gerçek sahiplerini adres göstermektedir.
 16. Sözleşme'nin bütün Taraf Devletler Genel Kurul ile Hükümetler Arası Komite kararlarına, uzman toplantı sonuçlarına, raporlarına ve belgelerine bilimsel çalışma yapmak ve incelemek isteyen herkes UNESCO'nun <https://ich.unesco.org/en/> adresinden erişebilir.
 17. SOKÜM Sözleşmesi'nin 11. ve 12. maddelerinde ve Uygulama Yönergesi'nin ise korumaya yönelik ulusal veya uluslararası her adımında varlığını sorguladığı ulusal envanterlerde topluluk katılımını asgari şart olarak görmektedir.
 18. Sözleşme'nin 16, 17 ve 18. maddelerine ve Uygulama Yönergesi'nin "Uluslararası Ölçekte Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması, Uluslararası İşbirliği ve Yardım" başlıklı Birinci Bölümünü oluşturan 1-65 maddelerde ve özellikle listelere unsur sunmaya dair formların diğerleriyle birlikte U4, U5, R4 ve R5 maddeleri koruma ve dosya hazırlık süreçlerine ilgili topluluğun katılımının güçlü bir şekilde gösterilmesini istemektedir.
 19. Uygulama Yönergesi'nin "Komiteye Raporların Sunulması" başlığını taşıyan Beşinci Bölümünün 151-169. maddeleri taraf devletlerin rapor sunma usul ve ayrıntılarını içermektedir ki burada üzerinde durulan en önemli konuyu, süreçlere topluluğun katılımı ve unsurun "yaşayabilirlik" durumu oluşturmaktadır.
 20. Sözleşme'nin bu hedefinin tutturulamadığına dair eleştiriler de yok değildir. David Berliner, "kültürel aktarım" konusunun SOKÜM Sözleşmesi ile birlikte küresel bir sorun hâline getirildiğini iddia ediyor ve şunları söylüyor: "Aslında, kültürel pratikleri koruma girişimiyle UNESCO Sözleşmeleri ve uzmanları, ulusal miras profesyonelleri ile birlikte aktarım ve kültür mekanizmalarını engellemek şöyle dursun onları etkili bir biçimde dönüştürüyorlar. Elbette üretilen şey geçmişten yararlanıyor, ancak aynı zamanda yeni şeyler de üretiyor. Bu UNESCO'nun eylemsel/dönüştürücü gerçekliği ya da benim UNESCOization (UNESCOlaştırma) dediğim şey" (76).
 21. SOKÜM Sözleşmesi'nde koruma süreçlerine sivil toplum katılımının geniş incelemesi için bakınız (Yıldız 2020).
 22. Örneğin Türkiye'de derleme çalışmaları kapsamında çoğu arşivlerde veya yayımlanmış dergilerin sayfalarında unutulup giden binlerce masal derlenmiştir. Bu masallardan kaçısı kuşaktan kuşağa aktarılabilmektedir sorusuna olumlu cevap verebilmek pek mümkün değildir.
 23. UNESCO içinde Uygulama Yönergesi ile getirilen bir zorunluluk olarak ilgili ülkeler tarafından hazırlanan Periyodik Raporlar ve Acil Koruma Listesi'ndeki unsurlar için hazırlananlar dâhil diğer koruma durum raporları bize bu konuda bir kesit sunuyorsa da henüz bizi bir kanaate ve sonuca ulaştıracak kadar zamanın geçmediğini ve yeterli bilimsel yorumlamaların ortaya çıkmadığını kabul etmek gerekiyor. Türkiye'de bu konuda (Selcan Gürçayır Teke (2011: 5-12 ve 2018: 10-31), Evrim Ölçer Özünel (2017) ve M. Öcal Oğuz

- (2017: 5-17) tarafından kaleme alınan eleştirel makaleler yanında aynı dikkatle Pınar Kasapoğlu Akyol (2015), Tuna Yıldız (2020, yayımı 2020), Ahmet Erman Aral (2020, yayımı 2021) ve Zeynep Safiye Baki Nalcıoğlu (2020) ve Gözde Tekin (2020) tarafından yazılan doktora tezleri not edilebilir.
24. Batıda gelişen arşivde koruma düşüncesinin UNESCO’da Uzak Doğu eksenli kuşaktan kuşağa aktararak korumaya evrilmesi konusunda bir değerlendirme için Chiara Bortolotto’nun “From Objects to Porcesses: UNESCO’S ‘Intangible Cultural Heritage’” başlıklı makalesine bakılabilir.
25. Bu konuda Tuna Yıldız’ın (2020) çalışmasına bakılabilir.
26. Zorunlu eğitimin ikinci basamağında seçmeli ders olarak okutulan Halk Kültürü (Kutlu 2009: 13-18) dersi de içinde olmak üzere örgün eğitim ile yaygın ve sargın öğrenme alanlarındaki kuşaktan kuşağa aktarım bakımında karşılaşılan sorunlar tartışılmaya ve çözüm önerileri oluşturulmaya devam edilmelidir.
27. Uygulamada kazanılan deneyimler ve görülen sorunlar üzerine periyodik raporlama sürecinde köklü değişikliklere gidilmiştir. 2020’de Latin Amerika ile başlayıp 2021’de Türkiye’nin de içinde bulunduğu 1. Seçim Grubu ülkeleriyle süren yeni rapor uygulaması, gerçek bir korumanın sağlanmasına yönelik olarak, raporun çok ötesinde bir “perspektif” sunmakta ve korumanın kuşaktan kuşağa aktarımını için topluluk katılımının raporla başlayıp bitmeyen ve sürece yayılan bir “sürdürülebilir katılım” öngörmektedir. Böylece periyodik raporlarda korumaya yönelik etkinliklerin sıralanmasından çok bu etkinliklerin yarattığı sonuçlar üzerinde durulmaktadır. Nitekim 2013’te Hükümetler Arası Komitede uzman toplantılarıyla başlayan ve 2018’de Taraf Devletler Genel Kurulu’nda kabul edilen ve “Overall Results Framework for the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage” (UNESCO 2002: 123-135) başlıklı belgede topluluk, grup ve bireylerin “paydaş” olarak koruma süreçlerine daha etkin katılımını istemektedir.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aral, Ahmet Erman, *Somut Olmayan Kültürel Miras: Örgün, Yaygın ve Sargın Eğitim*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2020.
- Axel, Olrik, “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”, (Çev. Aziz Erkan), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1,3*. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2006.
- Baki Nalcıoğlu, Zeynep Safiye, *Kültürel Bir Mekan Olarak Kent Müzelerinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Temsili ve Aktarımı*, Ankara: AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020.
- Bayrı, M. Halit, “Kanlı Kavak ve Kanlı Nigâr Oyunları”, *Halk Bilgisi Haberleri*, Sayı 123, 1942.
- Berliner, David. “New Directions in the Study of Cultural Transmission.” *Anthropological Perspectives on Intangible Cultural Heritage*. (ed. Lourdes Arizpe-Cristina Amescua) 2013.
- Bortolotto, Chiara, “From Objects to Porcesses: UNESCO’S ‘Intangible Cultural Heritage’”. *Journal of Museum Ethnography*, 200, No: 19, 21-33)
- Cemal Süreyya, “Folklor Şiire Düşman, *A Dergisi*, 1956. (Ayrıca Bkz. Cemal Süreyya, *Folklor Şiire Düşman*, İstanbul: Can Yayınları 1992).
- Cocchiara, Giuseppe, *Avrupa’da Folklor Tarihi*, (Çev. Yerce Özer) Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2017.
- Bortolotto, Chiara, “From Objects to Porcesses: UNESCO’S ‘Intangible Cultural Heritage’”. *Journal of Museum Ethnography*, 200, No: 19, 21-33)
- Dorson, Richard M. “William John Thoms ve “Folklor” Başlıklı Yazısı”. (Çev. S. A. Cengiz, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2*, 3. Baskı. (Yayına Hazırlayanlar M. Ö. Oğuz-S. G. Teke) Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2014.
- Dorson, Richard M., *Günümüz Folklor Kuramları* (Çevirenler: Selcan Gürçayır Teke-Yeliz Diniz), Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2020.
- Dundes, Alan, “Halk Kimdir”, (Çev. Metin Ekici), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1,3*. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2006.
- Dundes, Alan, “Faklore Fabrikasyonu”, *Folklorun Sahtesi: Faklore*, (Yayına Hazırlayan Selcan Gürçayır Teke), Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2018.
- Ekici, Metin, *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, 6. Baskı. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2015.
- Gürçayır Teke, Selcan, *Folklorun Sahtesi Faklore*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2018.
- Gürçayır, Selcan, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma”, *Millî Folklor* 92, 2011.
- Gürçayır Teke, Selcan, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Listelerinde Yaşayan Miraslar ve Sabitlenen Gelenekler”, *Millî Folklor* 120, 2018.
- Gürçayır Teke, Selcan, *Türk Halk Biliminde Derleme Çalışmalar, Tartışmalar*, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, 2020.

- Jacobs, M. "Cultural Brokerage, Addressing Boundaries and the New Paradigm of Safeguarding Intangible Cultural Heritage. *Folklore Studies, Transdisciplinary Perspectives and UNESCO*". *Volkskunde*, 115, 265-291, 2014.
- Karagülle, Zerrin, *Milli Folklor Enstitüsü ve Halkbilimi Çalışmalarındaki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasapoğlu Akyol, Pınar, *Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) ve Eğitim: Halk Kültürü Dersi Örneği*, Ankara: A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Koşay, Hâmit Zübeyr, *Etnografya Folklor Dil Tarih v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1974.
- Krohn J.-Krohn K. *Halk Bilimi Yöntemi*. 2. Baskı. (Çev. G. İçöz, Yayına Hazırlayan F. Türkmen) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, 2004.
- Kutlu, Muhtar, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasında Eğitime Yönelik İlk Adım: Halk Kültürü Dersi", *Milli Folklor* 82, 2009.
- Kuutma, Kristin. "Folklorlardan Somut Olmayan Mirasa" (Çev. Ahmet Erman Aral). SOKÜM Sözleşmesi Yönelimler, Eğilimler ve Eleştiriler. (Ed. M. Öcal Oğuz, Evrim Ölçer Özünel, Ahmet Erman Aral) Ankara: Geleneksel Yayınları, 2018.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı-Otra Doğu Teknik Üniversitesi rektörlüğü, *Folklor Açık-Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyumu Bildirileri 13-15 Haziran 1985*. Ankara: KTB MİFAD Yayını, 1985.
- Nafziger, James A. R. "Article 1: Purposes of the Convention". The 2003 UNESCO Intangible Heritage Convention (Ed. Janet Blake ve Lucas Lixinski). Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Oğuz, M. Öcal, "Etnografya Müzeciliğinden Uygulamalı Halk Bilim Müzeciliğine Geçmek", *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayını, 2002.
- Oğuz, M. Öcal-Tuba Saltık Özkan, *Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, 2003.
- Oğuz, M. Öcal-Tuba Saltık Özkan, *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, 2004.
- Oğuz, M. Öcal, "UNESCO, Kültür ve Türkiye", *Milli Folklor* 73, 2007.
- Oğuz, M. Öcal, "Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü", *Milli Folklor* 101, Ankara: 2014.
- Oğuz, M. Öcal, "Onuncu Yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri: Görünürlük, Değerlilik ve Güvenirlik", *Milli Folklor* 116, Ankara: 2017.
- Oğuz, M. Öcal, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir*, 3. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2018.
- Olrik, Axel. "Halk Anlatılarının Epik Kuralları", (Çev. Aziz Erkan), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1,3*. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2006.
- Ortakçı, Altuğ, *Kültürel Miras Koruma Yaklaşımları Bağlamında Halevlerinde Yapılan Çalışmalar (1932-1951)*, Ankara, AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi, 2020.
- Ölçer Özünel, Evrim, "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Karanlık Yüzleri: Turistifikasyon, Bağlamından Koparma, Millileştirme, Müzeifikasyon, Otantifikasyon ve Aşırı Ticarileşme" *Kültürel Mirasın Korunması Uluslararası Bursa Sempozyumu*, 2017.
- Özer, Yerkesh, *1989 Tarihli Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı'nın Halk Bilimi Çalışmalarına Etkisi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Öztürk, Ali Osman, "Alman Halk Türküsü Arşivi", *Milli Folklor* 7, 1990.
- Pelvanoğlu, Emrah, "Ossianizm ve Beş Hececiler", *Milli Folklor*: 75, 2007.
- Sakaoğlu, Saim, *Sahada Folklor Derleme Metodları*, Erzurum: Atarürk Üniversitesi Yayını, 1988.
- Tan, Nail, "Türkiye'de Halk Bilimi Çalışmalarının Yüzüncü Yılı Kutlarken", *folklor/edebiyat*, sayı:75, 2013.
- Tekin, Gözde, *Tasarlanmış Mekanlarda Kültürel Miras Aktarımı ve Yeniden Canlandırma: Hamamönü ve Çevresi*, Ankara: AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020.
- Türkmen, Fikret, *Sahada Folklor Derleme Teknikleri*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayını, 1992.
- UNESCO, https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-_2020_version-EN.pdf (Erişim tarihi 30 Eylül 2021).
- UNESCO, *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, Paris: UNESCO yayını, 2018.
- UNESCO, <https://ich.unesco.org/en/> (Erişim tarihi 30 Eylül 2021).
- Yıldız, Tuna, *Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi Sivil Toplum Katılımı*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2020.
- Ziya Paşa, "Şiir ve İnşa", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, 17. Baskı, (Editör: M. Öcal Oğuz), Ankara: Grafiker Yayınevi, 2020.